

Institucije i ekonomski razvoj- slučaj Republike Hrvatske

Matošević, Andrea

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:929585>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-01**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**INSTITUCIJE I EKONOMSKI RAZVOJ-SLUČAJ
REPUBLIKE HRVATSKE**

Mentor:

izv. Prof. dr. sc. Paško Burnać

Studentica:

Andrea Matošević

Split, rujan 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Andrea Matošević,

(ime i prezime)

izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je navedeni rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu, što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio navedenog rada nije napisan na nedozvoljeni način te da nijedan dio rada ne krši autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Split, 12. rujan 2024 godine

Vlastoručni potpis : Andrea M.

SADRŽAJ

UVOD.....	3
1. GLAVNI EKONOMSKI INDIKATORI ZA REPUBLIKU HRVATSKU.....	4
1.1. Bruto domaći proizvod (BDP).....	5
1.2. Inflacija.....	7
1.3. Stopa nezaposlenosti	9
1.4. Investicije	10
1.5. Osobna potrošnja.....	11
2. POJAM INSTITUCIJA I NJIHOVA ULOGA U EKONOMSKOM RAZVOJU	13
2.1. Institucionalna ekonomika.....	15
3. UTJECAJ INSTITUCIJA NA GOSPODARSKI RAZVOJ U REPUBLICI HRVATSKOJ	16
3.1. Gospodarski potencijali RH	19
3.2. Uloga i razvoj institucija u RH.....	20
3.4. Međunarodne financijske institucije i RH.....	21
3.4.1. Svjetska banka	22
3.4.3. Međunarodno udruženje za razvoj	23
3.4.4. Međunarodna financijska korporacija.....	23
3.4.5. Multilateralna agencija za osiguranje investicija.....	24
3.4.6. MMF, EBRD i EIB.....	24
ZAKLJUČAK.....	26
LITERATURA	27
POPIS SLIKA.....	29
SAŽETAK.....	30
ABSTRACT	31

UVOD

Unatoč napretku u određenim područjima, gospodarski rast zemlje u brojnim područjima bio je spor i neujednačen. Cilj ovoga rada je značaj institucija za gospodarski razvoj u Republici Hrvatskoj kroz njihovu ulogu u poticanju ekonomskog rada.

Rad je podijeljen na tri djela. U prvom djelu definirani su ekonomski indikatori, a posebno su analizirani ekonomski indikatori koji se odnose na Republiku Hrvatsku. U drugom poglavlju objašnjen je pojam institucija, odnosno različite definicije koje nastoje približiti navedeni pojam. Također, opisana je njihova uloga u ekonomskom razvoju. U trećem radu pozornost se posvećuje konkretno hrvatskome gospodarstvu. Najprije se govori o ključnoj stavci u globalnoj ekonomiji – konkurentnosti te se u tom pogledu pojašnjava stanje Republike Hrvatske. Zatim se navode gospodarski potencijali Hrvatske te se navode strateški ciljevi koji bi poboljšali gospodarski odnos Hrvatske s inozemstvom. Nadalje se opisuje uloga institucija te razvoj institucija u RH te se opisuje institucionalni razvoj u Hrvatskoj te kako je dugoročno rezultiralo većim stopama ekonomskog rasta. Potom se prelazi na međunarodne financijske institucije i RH, odnosno njihovu suradnju. Opisuje se Grupacija Svjetske banke koju čine institucije Međunarodna banka za obnovu i razvoj, Međunarodno udruženje za razvoj, Međunarodna financijska korporacija, Multilateralna agencija za osiguranje investicija, koje su isto opisane u radu. Opisana je i suradnja s Međunarodnim monetarnim fondom, Europskom bankom za obnovu i razvoj te s Europskom investicijskom bankom.

Rad je napisan metodama ekonomske analize, statističke analize, komparacije, kompilacije i deskripcije. U radu je korištena mnogobrojna znanstvena literatura koja se bavi ovom tematikom.

1. GLAVNI EKONOMSKI INDIKATORI ZA REPUBLIKU HRVATSKU

Ekonomski pokazatelji (indikatori) su vrsta ekonomskih podataka koji omogućuju analizu i praćenje ekonomske evolucije u skladu s drugim faktorima. Navedeni pokazatelji omogućuju analitičarima praćenje razvoja gospodarstva i ekonomskog ciklusa te pružaju osnove za predviđanje mogućih budućih trendova u gospodarstvu. Njihova statistička priroda omogućuje praćenje tijekom vremena kroz povijesne serije podataka. Kao i bilo koji drugi statistički podatak, ekonomski pokazatelji pružaju informacije o određenim aspektima ili pojavama u ekonomiji. Ekonomski pokazatelji imaju značajan utjecaj na cijene na financijskim tržištima, što dovodi do toga da mnogi trgovci prate ekonomski kalendar kako bi bili informirani o mogućim promjenama i volatilnosti na tržištima u budućnosti (<https://hr.economy-pedia.com>).

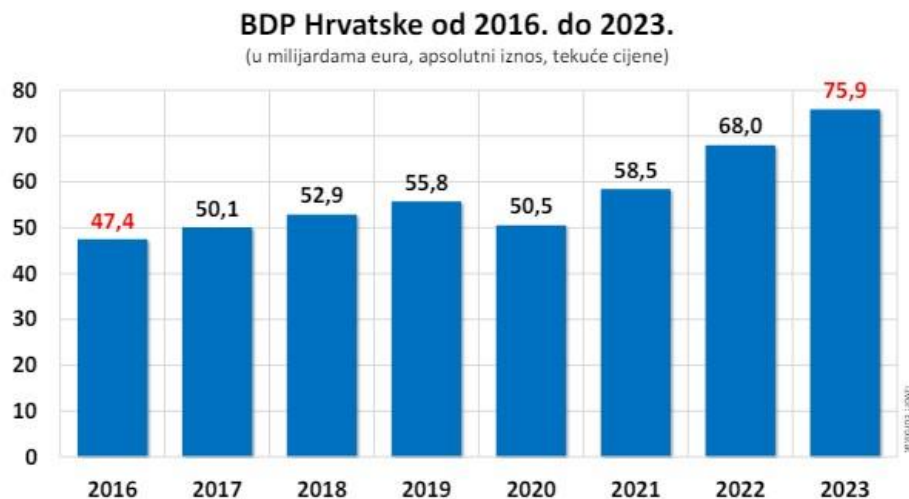
Vladine i nevladine institucije diljem svijeta redovito pružaju ekonomske informacije putem različitih ekonomskih pokazatelja, pri čemu se metode korištene za prikupljanje tih podataka mogu značajno razlikovati. Ponekad se koriste izravni podaci, poput mjesečnih izvještaja o prodaji u određenim sektorima gospodarstva. Drugim prilikama, informacije se temelje na anketama ili subjektivnim odgovorima, a ne na objektivnim podacima. Također, neke institucije mogu izvesti zaključke na temelju pretpostavki iz postojećih podataka. Razni pokazatelji pružaju uvid u različite aspekte gospodarstva. Dok neki pokazuju trenutačno stanje, drugi potvrđuju prethodni razvoj, dok treći pokušavaju predvidjeti buduće trendove. Potonja kategorija, poznata kao vodeći ekonomski pokazatelji, posebno je važna za trgovce jer pružaju najbolji uvid u moguće buduće gospodarske aktivnosti. Pokazatelji koji ocrtavaju trenutno stanje gospodarstva nazivaju se indikatori trenutnog stanja, dok su oni koji odražavaju prošle događaje poznati kao indikatori zaostajanja (<https://admiralmarkets.com>).

Najznačajniji ekonomski pokazatelji su Bruto domaći proizvoda (dalje: BDP), Broj radnih mjesta izvan poljoprivrednog sektora (dalje: NFP), stopa nezaposlenosti, stopa američkih saveznih fondova, indeks povjerenja potrošača, indeks potrošačkih cijena (dalje: CPI), indeks industrijske proizvodnje, korištenje raspoloživih proizvodnih kapaciteta, maloprodaja, narudžba za trajnu robu, početni zahtjevi za osiguranjem od nezaposlenosti (<https://admiralmarkets.com>). Glavni ekonomski pokazatelji za Republiku Hrvatsku su BDP, Inflacija, stopa nezaposlenosti, investicije, osobna potrošnja (Hodak, 2023).

1.1. Bruto domaći proizvod (BDP)

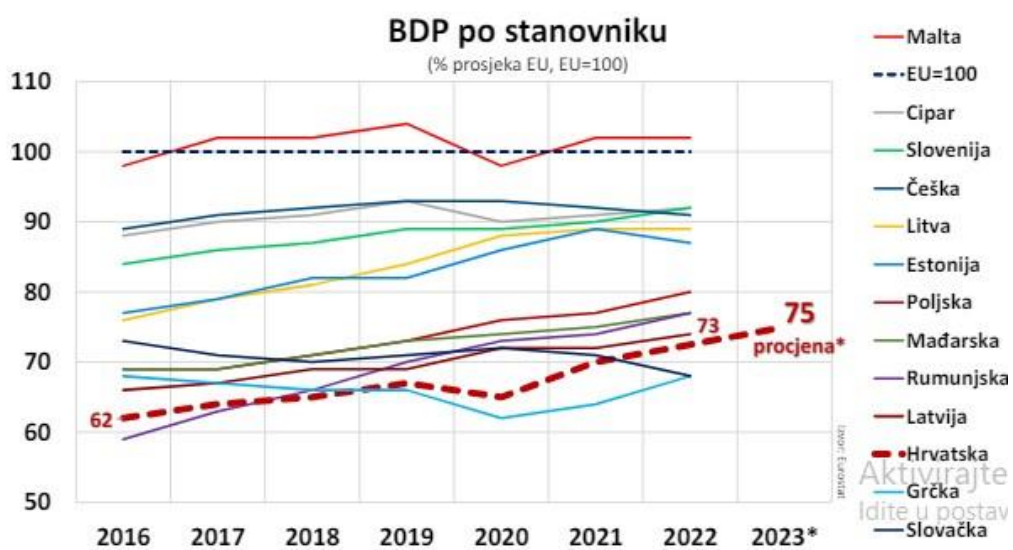
Bruto domaći proizvod (BDP) predstavlja ukupnu vrijednost dobara i usluga proizvedenih u zemlji tijekom jedne godine te je ključan pokazatelj za gospodarstvo svake države. Razvijenost zemlje često se mjeri BDP-om po stanovniku, dobivajući se podjelom BDP-a s brojem stanovnika. Budući da se BDP izračunava na isti način diljem svijeta, omogućuje usporedbu različitih zemalja i procjenu njihovog stupnja razvoja. Također, treba spomenuti BDP po stanovniku (per capita) je povezan s ukupnim BDP-om te zemlje, pri čemu se BDP podijeli s ukupnim brojem stanovnika. Ovaj pokazatelj omogućuje uvid u prosječni prihod po stanovniku i pokazuje koliko novca prosječni stanovnik te zemlje ima na raspolaganju. BDP predstavlja cjelokupnu proizvodnju dobara i usluga unutar određene zemlje tijekom jedne godine. To uključuje ukupnu vrijednost potrošnje (C), državnih izdataka (G), bruto investicija (I) i neto izvoza (X) (Samuelson, 2011).

Slika 1. BDP Hrvatske od 2016. do 2023.

Napomena. Preuzeto s <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages>

Slika 2. BDP po stanovniku, usporedba s članicama EU

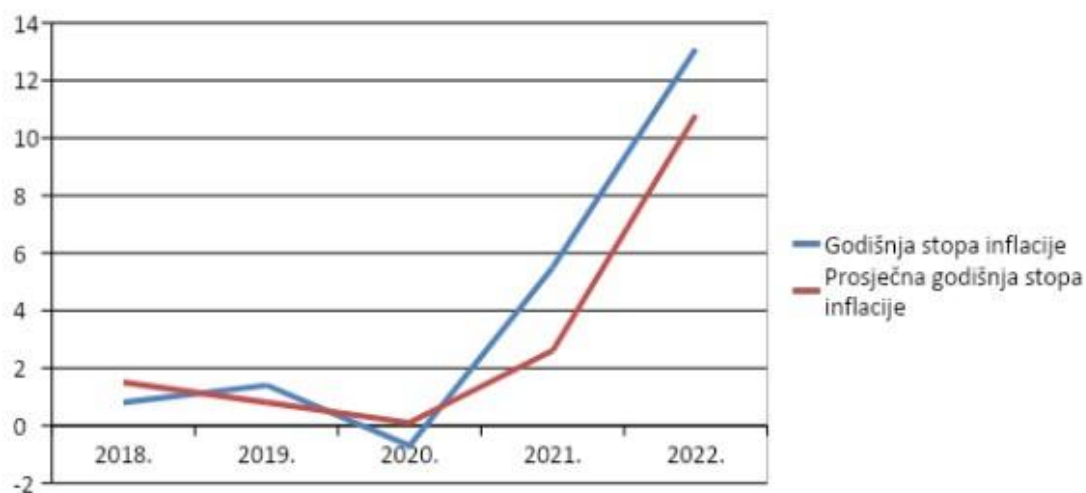
Napomena: Preuzeto s <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages>

1.2. Inflacija

Inflacija predstavlja sveopći rast cijena robe i usluga, a ne samo pojedinačnih proizvoda. U tržišnom sustavu, cijene različitih dobara i usluga stalno fluktuiraju, neki proizvodi postaju skuplji, dok drugi pojeftinjuju. Inflacija proizlazi iz disbalansa u gospodarstvu i očituje se kroz rast domaćih cijena. Može se definirati kao stalni porast količine novca u optjecaju, što rezultira općim porastom razina cijena. Rast cijena mjeri se putem različitih indeksa, uključujući indeks potrošačkih cijena, koji daje ponderirani prosjek cijena potrošenih dobara, indeks proizvođačkih cijena, koji prati cijene roba na različitim razinama proizvodnje te deflator domaćeg proizvoda, koji pokazuje promjenu cijena svih dobara uključenih u izračun domaćeg proizvoda. Kako bi se kontrolirala i bolje razumjela inflacija, koristi se različita klasifikacija prema različitim kriterijima, među kojima su najčešći prema intenzitetu i geografskom podrijetlu. Prema intenzitetu su blaga/puzeća: godišnja stopa inflacije manja je od 5%, umjerena stopa inflacije između 5% i 10%, galopirajuća stopa inflacije veća je od 10% i hiperinflacija mjesečna stopa inflacije veća je od 50%. Prema geografskom podrijetlu može biti domaća-inflacija nastala unutar nacionalne ekonomije i uvozna-inflacija nastala izvan nacionalne ekonomije, prenesena u nacionalnu ekonomiju putem vanjskotrgovinskih odnosa (Hodak, 2023).

U Republici Hrvatskoj tijekom 2018. i 2019. godine, inflacija je stabilna, dok u 2020. godini godišnja stopa inflacije bilježi pad na -0,7%. Nakon toga, u 2021. godini, zabilježen je rast od 5,5%. Godina 2022. završava sa stopom inflacije od 13,1%. Prosječna stopa inflacije prati godišnju stopu (<https://dzs.gov.hr>).

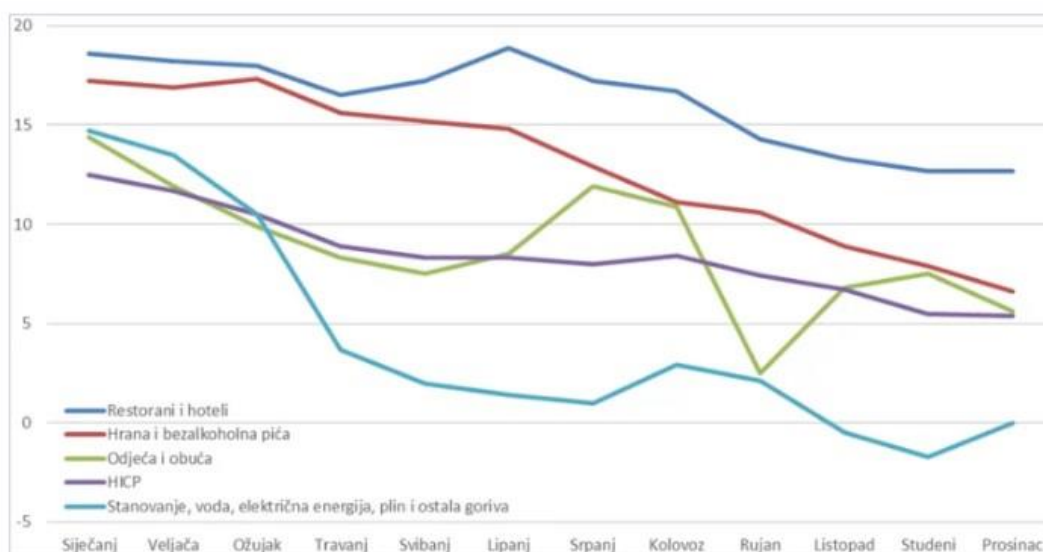
Slika 3. Godišnje stope inflacije u razdoblju od 2018.-2022.

Napomena. Preuzeto iz Državni zavod za statistiku, Kalkulator inflacije, <https://dzs.gov.hr>

Kategorije inflacije su službeno definirane u 12 kategorija, Tijekom ove analize prikazane su one koje su najviše doprinijele inflaciji tijekom 2023. godine. Prema prikazu na grafikonu, restorani i hoteli bilježe najveće povećanje cijena u usporedbi s prethodnom godinom. Do rujna, godišnja inflacija u ovoj kategoriji nije padala ispod 15% (porast cijena u odnosu na isti mjesec prethodne godine), a tijekom cijele godine zadržala se na dvoznamenkastim brojkama, što i dalje čini ovu kategoriju glavnim uzrokom povišene inflacije. Restorani i hoteli posebno su pogođeni rastom cijena energenata (plin, struja), što je rezultiralo povećanjem troškova, a vlasnici su odlučili prenijeti taj teret na potrošače. Također, i dalje su suočeni s gubicima izazvanima pandemijom COVID-19, što je nanijelo veliku štetu restoranima i hotelima koji su bili zatvoreni. Kada veliki objekti poput ovih potpuno prestanu s radom, brzo se troše rezerve prihoda i profita te se financijski rezultati pogoršavaju. Stoga, postoji mogućnost da su rast cijena energenata prošle godine i gubici iz 2020. godine doprinijeli visokim stopama inflacije. Kategorija hrane i pića značajno je smanjila svoju stopu inflacije od početka godine, s godišnjom stopom inflacije od 6,6% u prosincu 2023. Međutim, pad od početka godine (17,2% u siječnju) ne znači nužno da su cijene u trgovinama niže, jer su u stvarnosti 6,6% više nego u prosincu 2022., što stvara dojam "iluzije" za potrošače. Sveukupno gledajući, stopa inflacije HICP-a u Hrvatskoj opadala je tijekom cijele godine. Od dvoznamenkastog rasta u siječnju (12,5%), inflacija se smanjila na 5,4% u prosincu, odnosno na 4,8% u siječnju 2024 (<https://ekonomskabaza.hr>).

Slika 4 Stopa inflacija u Hrvatskoj po kategorijama u 2023. godine

Napomena. Preuzeto s <https://dzs.gov.hr>

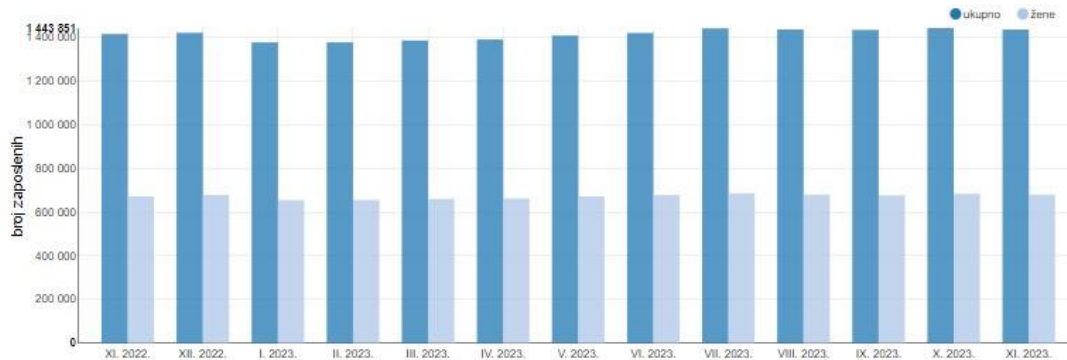
1.3. Stopa nezaposlenosti

Nezaposlenost opisuje situaciju u kojoj dio radno sposobnih članova društva nije zaposlen na način koji odgovara njihovim sposobnostima i kvalifikacijama, uz primanje uobičajene plaće. To uključuje i one koji su djelomično zaposleni, ali čija radna snaga nije u potpunosti iskorištena, radeći manje od punog radnog vremena i nemajući dovoljno prihoda za normalno življenje. Nezaposlenost može biti otvorena ili prikrivena. Otvorena nezaposlenost obuhvaća četiri osnovna tipa: frikcijska ili normalna nezaposlenost, koja se javlja kada radnici mijenjaju poslove ili ih prekidaju zbog raznih uzroka poput nestašice materijala; sezonska nezaposlenost, koja proizlazi iz nemogućnosti obavljanja određenih poslova zbog vezanosti uz godišnja doba ili vremenske uvjete; tehnološka nezaposlenost, koja nastaje zbog tehnoloških promjena ili preusmjerenja proizvodnje; te ciklička nezaposlenost, koja se javlja zbog poslovnih ciklusa ili drugih privremenih poremećaja koji smanjuju potražnju za radnicima. Otvorena nezaposlenost obično naglo raste tijekom kriza, recesija, tehnoloških promjena ili prirodnih katastrofa. Prikrivena nezaposlenost proizlazi iz nedovoljnog iskorištavanja radne snage unutar postojećeg zapošljavanja. Stopa nezaposlenosti dobiva se kada se u omjer stave nezaposleni i ukupno aktivno stanovništvo. (Bejaković, 2003).

U radu se analizira stopa nezaposlenosti za 2023. godinu. U studenom 2023., ukupan broj zaposlenih u Republici Hrvatskoj iznosio je 1 657 239, pri čemu su žene činile 771 876 zaposlenih. U usporedbi s listopadom 2023., ukupan broj zaposlenih smanjio se za 0,6%, dok je broj zaposlenih žena pao za 0,7%. U odnosu na isti mjesec prethodne godine, broj ukupno zaposlenih u studenom 2023. povećao se za 1,8%, a broj zaposlenih žena za 1,6%. Za razdoblje od siječnja do studenog 2023., u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, ukupan broj zaposlenih porastao je za 1,2%, dok je broj zaposlenih žena povećan za 1,4%. U studenom 2023., broj zaposlenih u pravnim osobama Republike Hrvatske iznosio je 1 437 062, od čega su žene činile 680 531 zaposlenih. U odnosu na listopad 2023., broj zaposlenih u pravnim osobama smanjio se za 0,5%, što je jednako i za broj zaposlenih žena. Ukupan broj zaposlenih u pravnim osobama u studenom 2023., u odnosu na isti mjesec prethodne godine, porastao je za 1,5%, dok je broj zaposlenih žena povećan za 1,3%. Za razdoblje od siječnja do studenog 2023., u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, broj zaposlenih u pravnim osobama porastao je za 1,0%, dok je broj zaposlenih žena povećan za 1,2%. Broj zaposlenih u obrtu i slobodnim profesijama u studenom 2023., u odnosu na prethodni mjesec, smanjio se za 1,5%, dok je broj zaposlenih žena smanjen za 1,9%. Broj ukupno zaposlenih osiguranika poljoprivrednika povećao se za 0,1%, dok je broj zaposlenih osiguranih poljoprivrednica smanjen za 0,2%. Broj nezaposlenih u studenom 2023., u odnosu na listopad 2023., porastao je za 3,1%, što je također zabilježeno i za broj

nezaposlenih žena. Stopa registrirane nezaposlenosti u studenom 2023. iznosila je 6,4%, dok je za žene iznosila 7,8% (<https://podaci.dzs.hr>).

Slika 5. Zaposleni u pravnim osobama od studenoga 2022. do studenoga 2023.

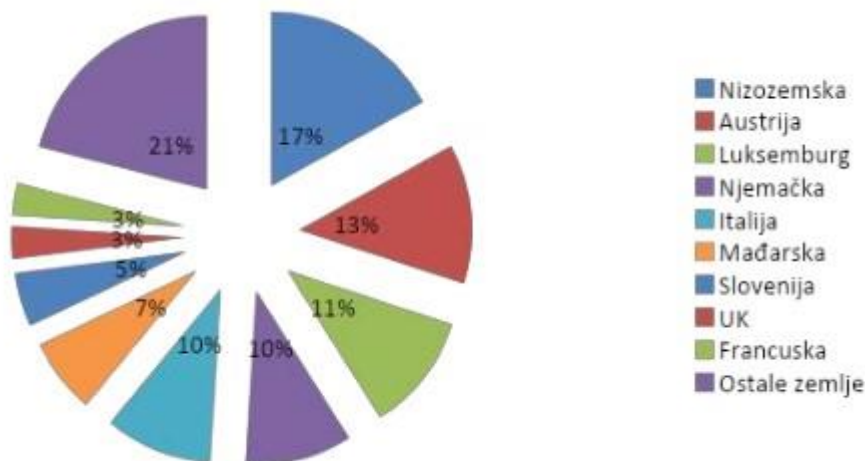

Napomena: Preuzeto s <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58005>

1.4. Investicije

Investicije se mogu opisati kao ekonomske aktivnosti koje, radi postizanja povećanja proizvodnje, zahtijevaju odricanje od trenutne potrošnje. Ove aktivnosti mogu uključivati kupnju vrijednosnih papira, nabavu materijalnih dobara poput opreme te nematerijalnih dobara kao što su ulaganja u zdravstvo i obrazovanje. Investicije su u suštini ulaganja u buduću proizvodnju. U kratkom roku, one utječu na proizvodnju kroz svoj doprinos agregatnoj potražnji (AD), dok dugoročno utječu na agregatnu ponudu (AS) kroz povećanje kapitala i potencijalne proizvodnje. Potražnja za investicijama ovisi o realnoj kamatnoj stopi i obično je inverzno proporcionalna. Dakle, niža kamatna stopa potiče veću potražnju za investicijama, dok je situacija obrnuta kod više kamatne stope. Također, potražnja za investicijama podložna je promjenama u realnom BDP-u. Investicije se ostvaruju kroz pretvaranje materijalnih i finansijskih sredstava u trajne izvore dohotka, bilo ulaganjem u stvaranje kapitalnih dobara ili stjecanjem pravne osnove za ostvarivanje dohotka od postojeće imovine. Oblici investiranja mogu biti realni, što uključuje fizička ulaganja u proizvodne resurse, i finansijski, što obuhvaća ulaganja u finansijske instrumente poput dionica i obveznica (Hodak, 2023).

Slika 6. Ulaganja u Hrvatsku po zemljama

Napomena. Preuzeto s <https://investcroatia.gov.hr>.

1.5. Osobna potrošnja

Osobna potrošnja je zbroj dobara i usluga koje rezidenti neke zemlje, tj. domaći potrošači, kupuju za svoje kućanstvo. Često se smatra ključnom mjerom ekonomskog uspjeha i jednim od glavnih faktora koji određuju životni standard. Niska razina osobne potrošnje po stanovniku, posebice ako zauzima veći udio u ukupnom BDP-u, obično ukazuje na nižu razvijenost zemlje. U visoko razvijenim ekonomijama, udio osobne potrošnje u BDP-u obično doseže oko 60%, a vrijednost osobne potrošnje po stanovniku značajno raste. Granična sklonost potrošnji određena je derivacijom funkcije potrošnje u odnosu na raspoloživi dohodak. Iako agregatna potrošnja ima pozitivne efekte na zaposlenost, investicije i štednju, važno je imati na umu da pretjerana sklonost potrošnji može dovesti do problema poput siromaštva, neravnoteže u platnoj bilanci i deficita. S obzirom na njezin značajan udio u BDP-u, osobna potrošnja ima ključnu ulogu u formiranju makroekonomskih politika (Buterin i dr., 2019).

Osobna potrošnja bilježi rast tijekom kvartala. U Republici Hrvatskoj u prvom kvartalu 2021. godine iznosila je 9.193,50 milijuna eura, dok je u istom kvartalu 2022. godine iznosila 10.249,60 milijuna eura, što predstavlja povećanje od 11,49%. Kada se uzmu u obzir prva tri kvartala 2021. i 2022. godine, ukupna osobna potrošnja bilježi povećanje od 14,47%. Najveći utjecaj na rast potrošnje

u 2022. godini imao je porast prometa u prometnim uslugama, ugostiteljskim uslugama te u trgovini na malo (Hodak, 2023).

Slika 7. *Osobna potrošnja u Republici Hrvatskoj tijekom 2021. i 2022.*

Godina	2021.			
Zemlja	Q1	Q2	Q3	Q4
Hrvatska	9.193,50	9.974,60	10.016,00	10.943,50
Godina	2022.			
Zemlja	Q1	Q2	Q3	Q4
Hrvatska	10.249,60	11.518,70	11.638,30	-

Napomena. Preuzeto iz Hodak, 2023.

2. POJAM INSTITUCIJA I NJIHOVA ULOGA U EKONOMSKOM RAZVOJU

Uobičajeno se riječ "institucija" koristi na neformalan način, odnosno često se misli na specifičnu organizaciju poput ministarstva, sveučilišta, agencije i slično. Nedavna literatura o ekonomskom razvoju pokazuje nedostatak značajnih napora istraživača u dubljem razumijevanju teorijske i empirijske veze između institucija i ekonomskog rasta. Postoje mnoge definicije pojma institucija u literaturi, što sugerira da je ovo područje otvoreno za istraživanje i inovacije. Institucije predstavljaju pravila društva ili organizacije koja olakšavaju koordinaciju među ljudima, pomažući im u oblikovanju očekivanja u njihovim međusobnim interakcijama. Jedna od najčešće citiranih definicija institucija smatra ih pravilima ponašanja u određenom društvu ili formalnim ograničenjima koja su ljudi stvorili kako bi oblikovali međuljudske interakcije (Helbić, 2006).

Institucije predstavljaju socijalna ograničenja koja se pojavljuju kada se primjenjuju pravila, od ustava do društvenih normi. Ekonomski institucionalni okviri obuhvaćaju formalno definirana pravila koja reguliraju međusobne interakcije ekonomskih aktera koji im je cilj stvaranje uvjeta za donošenje odluka. Skup svih institucija u jednom ekonomskom sustavu unutar države te ekonomske unije čini institucionalnu strukturu tog sustava. Pojam ekonomskih institucija obuhvaća i neformalne aspekte poput običaja, kulturnih normi i kodeksa ponašanja. Sa ekonomskim, postoje i druge društvene institucije poput političkih i pravnih. Institucije mogu biti službene ili neslužbene, pri čemu službene uključuju pravila i zakone, dok neslužbene obuhvaćaju konvencije ili kodekse ponašanja. Neki autori kategoriziraju institucije kao vanjske i unutarnje, gdje su vanjske službena pravila koja se provode putem monopolističke prisile države, dok su unutarnje institucije podložne privatnom nadzoru te se mogu klasificirati prema različitim obilježjima primjene ili provođenja pravila. Kontrola nad unutarnjim pravilima temelji se na horizontalnim odnosima među sudionicima, dok se vanjske institucije oslanjaju na vertikalne (hijerarhijske) mehanizme izvršenja ili provedbe (Budak, Sumpor, 2009).

Institucije se obično dijele na ekonomske i političke kategorije. Političke institucije obuhvaćaju politički sustav, izborne procese i stabilnost, dok su ekonomske institucije usmjerene na zakone koji reguliraju proizvodnju, usluge i vlasnička. Jasna vlasnička prava, na primjer, privlače strana ulaganja osiguravanjem sigurnosti. Acemoglu (2005) naglašava ulogu ekonomskih institucija u dugoročnom rastu, dok Aron (2000) povezuje višu institucionalnu kvalitetu s poboljšanom dinamikom tržišta i gospodarskim rastom. Institucionalna kvaliteta neizravno utječe na akumulaciju ljudskog i fizičkog kapitala i ulaganja. Snažne institucije privlače strani kapital i potiču rast podupirući gospodarski razvoj kroz zdrave pravne okvire i poslovno okruženje.

Političke institucije značajno utječu na ekonomski rast. Novi pokazatelji poput regulatorne kvalitete i vladavine prava pružaju uvid u institucionalnu učinkovitost. Ekonomski učinak pozitivno korelira sa

slobodom, dok politička sloboda smanjuje nejednakost u prihodima. Dobre institucije promiču učinkovite ekonomske politike i viši razvoj. Rodrik i Rigobon (2005) pronalaze veze između prihoda, institucija i trgovine, sugerirajući da demokracija poboljšava dugoročne ekonomske rezultate. Učinkovitost i stabilnost vlade također pokreću rast. Korupcija utječe na rast nelinearno, utječući na raspodjelu resursa i inovacije. Utjecaj institucionalne kvalitete na rast je složen i razlikuje se od regije do regije. Razumijevanje institucionalne dinamike ključno je za održivi razvoj i rješavanje razlika (Gasimov, Asgarzade, Jabiyev, 2023).

Slika 8. Vrste institucija i njihova pojavnost

Vrsta institucije	Primjeri
<i>Asocijativne:</i> Institucije kao mehanizmi koji olakšavaju propisano ili povlašteno međudjelovanje između različitih privatnih i javnih interesa.	Poslovne mreže, rodbinske grupe, društvene klase, udruženja, interesne skupine
<i>Bihavioralne:</i> Institucije kao standardizovani društveni običaji – koji se ogledaju u djelovanjima pojedinaca i skupina kao odrazi društvenih normi.	Običaji, navike, rutine, načini činjjenja stvari, zajednička uvjerenja, teorije u upotrebi, 'način na koji se igra igra'
<i>Kognitivne:</i> Institucije kao mentalni modeli i sklopovi ili definicije – ogledaju se prvenstveno u tome šta društvo očekuje od pojedinaca.	Kulturne i društvene vrijednosti, sujevjerja, 'mudrost', 'kako igra treba biti igrana'
<i>Regulativne:</i> Institucije kao dozvole i zabrane.	Pisana i nepisana pravila 'igre'; država kao tvorac, sudac i provoditelj pravila.
<i>Konstitutivne:</i> Institucije koje postavljaju granice društvenih odnosa.	Zajedničke akcije potaknute od državnih agencija, preduzeća, unije, ili grupe građana; jezik, vlasnička prava, sporazumi, porodica.

Napomena: Preuzeto iz Halebić, 2006, prema: Parto, 2005.

Institucije su ključni čimbenik u poticanju ekonomskog rasta i razvoja. One služe kao temelj za provedbu strategija i politika razvoja u različitim zemljama. U osnovi, institucije igraju važnu ulogu u uspjehu svakog ekonomskog sustava, a njihova efikasnost presudna je za stabilnost gospodarstva. Gospodarstvo je vrlo osjetljiv mehanizam koji ne tolerira neizvjesnost, nesigurnost, nestabilnost, ograničenja i politički utjecaj. Stoga, potreba za regulacijom gospodarstva proizlazi iz ekonomskih, a ne političkih potreba. Globalna financijska i ekonomska kriza naglasila je potrebu za traženjem novih pristupa, poput "novog kapitalizma" ili "humanog kapitalizma". Svi su tražili minimalnu intervenciju države, što je rezultiralo štetom koja je zahvatila cijeli svijet. Stoga je regulacija izuzetno važna jer ima značajan utjecaj na globalnu ekonomiju, što je postalo predmet široke rasprave. U tom kontekstu, buduće rasprave bit će usmjerene na pronalaženje ravnoteže između interesa tržišta i uloge države.

U ovom smislu, nova institucionalna ekonomska teorija nastoji integrirati teoriju institucija u ekonomiju, proširujući i nadograđujući postojeće koncepte kako bi se suočila s novim izazovima (Mikerević, 2016).

2.1. Institucionalna ekonomika

Postaje sve očitiije da institucije imaju značajan utjecaj na ekonomske fenomene, što sugerira potrebu za ekonomskim teorijama koje uzimaju u obzir institucionalne utjecaje i ograničenja. Detaljno proučavanje uloge institucija i njihovih ograničenja, kao što su vlasnička prava, ključno je za razumijevanje širokog spektra ekonomskih problema koji tradicionalno nisu bili obuhvaćeni ili su nedovoljno analizirani unutar ekonomske teorije (Franičević, 1995).

Institucionalna ekonomija je nastala krajem 19. i početkom 20. stoljeća (Budak, Sumpor, 2009). Pitanje mjerenja i kvantificiranja ekonomskih institucija je izuzetno važno. Nova institucionalna ekonomija (NIE) se fokusira na uključivanje teorije institucija u ekonomsku analizu. Za razliku od tradicionalne ekonomske teorije, koja često zanemaruje institucije, NIE naglašava da su institucije mjerljive i mogu se proučavati pomoću ekonomskih alata (Halebić, 2006).

Nova institucionalna ekonomija brzo je rastuće interdisciplinarno područje koje integrira ekonomiju, pravo, organizacijsku teoriju, političke znanosti, sociologiju i antropologiju. Cilj joj je razumjeti institucije koje upravljaju društvenim, političkim i komercijalnim životom. Ronald Coase, koji je napisao "Prirodu tvrtke" 1937., smatra se njezinim osnivačem. Sam izraz skovao je Olivier Williamson kako bi ga razlikovao od starijih oblika institucionalne ekonomije. Starijoj institucionalnoj ekonomiji, povezanoj s misliocima kao što su Thorstein Veblen, Wesley Mitchell i John Commons, nedostajao je kohezivni teorijski okvir unatoč njihovom intelektualnom statusu. Njihov je pristup bio neformalan i retorički, a zasjenio ga je uspon matematički rigorozne neoklasične ekonomije 1930-ih. Ključne razlike između "novog" i "starog" institucionalizma uključuju novi fokus na individualno ponašanje kao ishodište institucija, pod utjecajem interakcija među pojedincima. Na institucije se gleda kao na ljudska ograničenja koja oblikuju ljudsko djelovanje, obuhvaćajući i formalne (npr. zakon, vlasnička prava) i neformalne (npr. kultura, običaji) uvjete. Nova institucionalna ekonomija odbacuje holistički pristup starijeg institucionalizma, naglašavajući formalne institucije i društvene uloge u definiranju vrijednosti. Uvodi koncept ograničene racionalnosti, sugerirajući da su pojedinci racionalni unutar granica. Utjecajni dobitnici Nobelove nagrade u ovom području su Ronald Coase, Herbert Simon, Olivier Williamson, Douglass North i James Buchanan, a svaki je značajno pridonio njegovom razvoju. Ovo područje obuhvaća nekoliko komplementarnih teorija: teoriju agencije, teoriju transakcijskih troškova i teoriju vlasničkih prava, a svaka se bavi različitim aspektima ekonomske organizacije i ponašanja (Obirińska-Wajda, 2016).

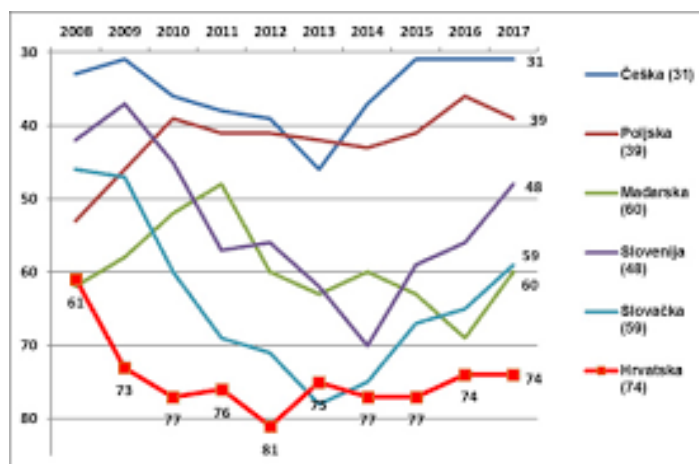
3. UTJECAJ INSTITUCIJA NA GOSPODARSKI RAZVOJ U REPUBLICI HRVATSKOJ

Gospodarstvo je skraćeno upravljanje resursima pojedinaca ili zajednica kako bi se zadovoljile njihove potrebe i želje. Djelatnosti su isprepletene i međusobno ovise, stvarajući temelj društvenog života kroz podjelu rada, razmjenu, organizaciju proizvodnje i upravljanje. Razlikujemo individualno, obiteljsko i gospodarstvo trgovačkih društava te lokalno, regionalno, nacionalno i svjetsko gospodarstvo. Razvoj gospodarstva ovisi o dostupnosti resursa, ljudskom znanju i sposobnostima uporabe, kao i organizacijskim oblicima i institucijama koje reguliraju gospodarske napore. Temeljno načelo je racionalna uporaba resursa radi postizanja maksimalnog učinka s minimalnim utroškom, poznato i kao načelo ekonomiziranja (Hrvatska enciklopedija).

U globalnoj ekonomiji koja je sve više otvorena i povezana, konkurentnost je ključna. Pojam konkurentnosti obuhvaća različite aspekte i oblike, poput prirodne i ekonomske konkurencije, cjenovne i necjenovne konkurencije, te nacionalne i međunarodne konkurentnosti. Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) definira međunarodnu konkurentnost kao sposobnost zemlje da plasira svoje proizvode na globalnom tržištu, dok Svjetski ekonomski forum vidi konkurentnost kao sposobnost ostvarivanja održivog rasta BDP-a po stanovniku. Različiti autori dodaju različite dimenzije, poput stvaranja, proizvodnje i plasmana proizvoda, ili stvaranja dobara i usluga koji su konkurentni na međunarodnom tržištu te potiču rast prihoda i dobrobiti građana. Faktori koji utječu na konkurentnost uključuju ljudske i prirodne resurse, infrastrukturu, menadžment, kapital, intervencije vlade i tehnološku sposobnost kompanija. Efikasnost ovih resursa potiče produktivnost, međunarodnu trgovinu i inovacije. Konkurentnost na nacionalnoj razini obuhvaća produktivnost, rast i kvalitetu života, dok se konkurentnost poduzeća mjeri tržišnim uspjehom (Vurnek, Hodak, Bengesz, 2019).

Konkurentnost među zemljama Europske unije varira značajno. Republika Hrvatska ima izazove u konkurentnosti, s naglaskom na potrebu za kvalitetnom ekonomskom politikom usmjerenom prema budućnosti. Antipoduzetničko raspoloženje je izraženije nego u nekim drugim državama, što se pripisuje percepciji privatizacije i pretvorbe kao nepravde. Prema Izvješću o globalnoj konkurentnosti 2017.-2018. Svjetskog gospodarskog foruma, Hrvatska se nalazi na 74. mjestu među 137 zemalja svijeta. Iako je postignut napredak u nekim područjima poput makroekonomskog okruženja i zdravstva, ostaju izazovi u razvoju institucija, visokog obrazovanja, efikasnosti tržišta i tehnološke spremnosti (Vurnek, Hodak, Bengesz, 2019).

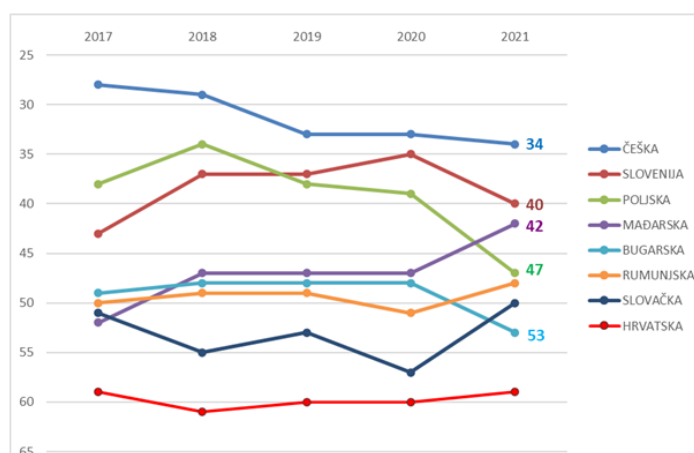
Slika 9. Konkurentnost RH nasuprot drugih zemalja

Napomena: Preuzeto iz Vurnek, Hodak, Bengez, 2019.

Slika 10. Konkurentnost RH i druge zemlje 2017.-2021

Rang na ljestvici konkurentnosti Hrvatske i usporednih zemalja prema IMD-u

Napomena. Preuzeto s LiderMedia

IMD iz Lausannea, u suradnji s Nacionalnim vijećem za konkurentnost, objavio je rezultate 'Godišnjaka svjetske konkurentnosti 2021'. Hrvatska se 2024 godine nalazi na 59. mjestu od sveukupno 64 svjetske ekonomije, što predstavlja poboljšanje za jedno mjesto u usporedbi s prošlom godinom. Tijekom posljednjih pet godina (2017.-2021.), Hrvatska je zauzimala poziciju između 59. i 61. mjesta na globalnoj konkurentskoj ljestvici, sugerirajući stagnaciju (Lider Media). Na osnovu prakse pokazano je da gospodarstvo koje nije konkurentno ne može dovoljno iskoristiti prednosti koje bi moglo imati pridruživanjem Europskoj uniji (Buterin, Olgić Draženović, Jakovac, 2018).

Inovacije imaju ključnu ulogu u povećanju konkurentnosti među zemljama članicama Europske unije jer doprinose stvaranju prednosti i omogućuju pristup globalnom tržištu. Kroz povijest, inovacije su postale neizostavan dio ekonomije i društva. Inovacijski lanac obuhvaća niz elemenata, pri čemu je inovacija krajnji rezultat. Uspjeh inovacije često ovisi o kreativnosti ideje koja je prilagođena tržištu. Danas, uspješna inovacija mora zadovoljiti četiri ključna kriterija. Morala bi biti nova, što znači da treba predstavljati nešto dosad neviđeno. Također, treba biti bolja od postojećih rješenja kako bi stvarala stvarne vrijednosti; biti potrebna, što znači da mora odgovarati na stvarne potrebe tržišta; te biti ekonomski održiva, s mogućnošću donošenja direktnih ili indirektnih koristi (Pilekić, Adamović, 2022).

Slika 11. Globalno inovacijski indeks 2021

Rang	Zemlja	Indeks
1.	Švicarska	65.5
2.	Švedska	63.1
3.	SAD	61.3
4.	Engleska	59.3
5.	Koreja	59.3
6.	Nizozemska	58.4
7.	Finska	58.4
8.	Singapur	57.8
9.	Danska	57.3
10.	Njemačka	57.3
11.	Francuska	55.0
12.	Kina	54.8
13.	Japan	54.5
14.	Hong Kong, Kina	53.7
15.	Izrael	53.4
16.	Kanada	53.1
17.	Island	51.8
18.	Austrija	53.9
19.	Irska	50.7
20.	Norveška	50.4

Napomena: Preuzeto iz Pilekić, Adamović, 2022.

Na slici 10 rezultati inovacija zemalja članica EU-a kategorizirani su u četiri skupine. Luksemburg se istaknuo napredovanjem od jakih inovatora do vodećih inovatora, što je u suprotnosti s pomakom Njemačke od vodećih ka jakim inovatorima u istom razdoblju. Švedska vodi kao najveći inovator, a odmah iza nje slijede Danska, Finska, Nizozemska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Luksemburg među najjačim inovatorima. Njemačka je na prvom mjestu među jakim inovatorima, a slijede je Belgija, Irska, Austrija, Francuska i Slovenija — sve zemljopisno bliske nacije koje su nedavno doživjele hrvatsko iseljavanje. Hrvatska je najniže rangirana među umjerenim inovatorima, što ukazuje na potencijalne skromne rezultate sljedeće godine bez povećanih ulaganja u inovacije kako bi se ojačalo njezino gospodarstvo. Bugarska i Rumunjska trenutno se smatraju skromnim inovatorima. Od 2011. inovacijska izvedba EU-a poboljšana je za 8,8%, osobito u zemljama poput Litve, Grčke, Malte, Nizozemske, Latvije, Ujedinjenog Kraljevstva i Estonije, pri čemu su Rumunjska i Slovenija pokazale

najveći prosječni pad. Danska se ističe u ljudskim resursima i poticanju inovativnih okruženja, dok Luksemburg prednjači u atraktivnim istraživačkim sustavima, a Finska u financijskoj potpori. Njemačka se fokusira na ulaganja u poduzeća, Portugal na inovacije malih i srednjih poduzeća, a Malta na intelektualno vlasništvo. Finska, koja se nalazi na trećem mjestu među vodećim inovatorima, može se pohvaliti jednom od najobrazovanijih populacija na svijetu, osiguravajući inkluzivno obrazovanje od predškolskog do sveučilišnog obrazovanja kako bi se ublažila društvena nejednakost. Danska je na drugom mjestu po uspješnosti inovacija, osiguravajući socijalnu sigurnost kroz visoko oporezivanje. Danska daje prioritet održivoj zelenoj mobilnosti, promicanju pješačke i biciklističke infrastrukture kako bi se smanjila uporaba automobila i ubrzale inovacije u gradskom prijevozu. Danska također provodi inovativna rješenja za gospodarenje otpadom kako bi smanjila emisije CO₂ i povećala stope recikliranja. Švedska prednjači u inovacijama zahvaljujući stalnim naporima vlade i značajnim financijskim ulaganjima koja podupiru sve aspekte pokazatelja inovacija od koncentracije tehnoloških tvrtki do diplomiranih inženjera znanosti, poboljšavajući svoju nacionalnu sliku i gospodarstvo (Pilekić, Adamović, 2022).

3.1. Gospodarski potencijali RH

Gospodarske potencijale čine:

a) ljudski resursi

- visoka razina temeljne obrazovanosti
- visoka mobilnost ljudskih resursa
- tradicionalne veze s razvijenim zemljama
- visoka motivacija za izgradnju demokratskog i društvenog blagostanja

b) prirodni resursi

- more i vodotokovi
- prirodne ljepote
- zemljište
- šumsko i drveno bogatstvo
- relativno očuvan okoliš i obilje pitke vode
- geopolitički položaj Republike Hrvatske
- jadranska i srednjoeuropska usmjerenost (Njavro, Botrić, 2000, 60).

Prihvatanje globalnog tržišta i sudjelovanje u procesima globalizacije, regionalizacije i liberalizacije trgovine doprinose stabilnom ekonomskom rastu i razvoju manjih zemalja, ali istovremeno predstavljaju i niz izazova. Stoga su strateški ciljevi koji se postavljaju radi napretka gospodarskih odnosa Hrvatske s inozemstvom sljedeći:

1. Sudjelovanje u globalnim multilateralnim organizacijama
2. Postupno približavanje Europskoj uniji
3. Integracija u subregionalne udruženja i organizacije
4. Jačanje bilateralne suradnje (Njavro, Botrić, 2000, 61)

3.2. Uloga i razvoj institucija u RH

Ključni doprinos institucija i institucijskih promjena koji bi potaknuo ekonomski i opći rast Republike Hrvatske očekuje se prije svega od osnovnih institucija poput ustava i vladavine prava. Te institucije imaju ključnu ulogu u održavanju političke stabilnosti, suzbijanju korupcije, povećanju učinkovitosti javnog sektora te zaštiti vlasničkih prava od nezakonitog prisvajanja od strane privatnih pojedinaca ili vlasti. Snažne institucije pozitivno utječu na razinu dohotka po stanovniku jer oblikuju okruženje za investicije, tehnološki napredak i ekonomski rast. Napredne ekonomije temelje se na čvrstim institucijama kao što su vladavina prava, poštivanje ugovora i zaštita vlasništva. Društva s slabim ili nedostatnim institucijama obično bilježe sporiji dugoročni rast, a često su izložena i problemima stalnih promjena (Buterin, Olgić Draženović, Jakovac, 2018).

Republika Hrvatska, od 1990. godine, usmjeravala se prema nekoliko ključnih ciljeva političkog, društvenog i ekonomskog razvoja. Orijentacija se može sažeti u nekoliko bitnih točaka: demokratizacija društva, usvajanje tržišne ekonomije uz socijalni model, te priprema za pridruživanje Europskoj uniji. Međutim, iznenadna vojna agresija i domovinski rat izmijenili su prioritete, usmjeravajući fokus na obnovu i obranu. U isto vrijeme, događale su se promjene u gospodarskoj strukturi zemlje, s pokretanjem procesa privatizacije i usvajanjem antiinflacijskog programa. No, nedostatak dubljih strukturnih reformi i aktivne uloge institucija otežao je daljnji razvoj i konkurentnost zemlje (Vedriš, Šimić, 2008). Institucijske razlike same po sebi nisu izvor gospodarskog rasta, već su ključni preduvjet koji omogućuje državi i stanovništvu da imaju koristi, dok rast proizlazi kao posljedica. Investicije često nastaju kao rezultat institucijskog napretka. Među tranzicijskim zemljama postoji značajan jaz u kvaliteti institucija, pri čemu su neke postigle razinu institucijske kvalitete koja nadmašuje čak i razvijene zemlje, dok su druge i dalje u zaostatku. Institucijska reforma

i razvoj rezultiraju povećanim investicijama koje imaju pozitivan utjecaj na ekonomski rast. Uspoređujući Hrvatsku s drugim članicama EU-a, primjećuje se napredak u indeksu ekonomskih sloboda, iako taj napredak nije jednak za sve zemlje. Početna godina za usporedbu je 1996., a Rumunjska, Bugarska i Litva ostvarile su relativno najveći napredak u razvoju institucija. Proces pridruživanja Europskoj uniji snažno je utjecao na razvoj institucija u Bugarskoj i Rumunjskoj. Hrvatska je imala loš početni položaj i ostala je rangirana najniže od odabranih članica EU-a do 2017. godine. Napredak Hrvatske bio je primjetan od 2008. godine, što se može povezati s jačom predanošću zemlje dovršavanju procesa pridruživanja EU-u. Daljnji napredak Hrvatske u institucijskom razvoju doprinio bi povoljnijem investicijskom okruženju, što bi dugoročno rezultiralo većim stopama ekonomskog rasta. Od 2010. godine, zemlje s naprednijim institucijama bilježile su brži oporavak od Hrvatske. U istom razdoblju, hrvatsko gospodarstvo imalo je prosječan godišnji rast od samo 0,11 %, što je znatno manje u usporedbi s drugim zemljama (Buterin, Olgić Draženović, Jakovac, 2018).

3.4. Međunarodne financijske institucije i RH

Republika Hrvatska je punopravna članica nekoliko ključnih međunarodnih financijskih institucija, uključujući Svjetsku banku, Međunarodni monetarni fond (MMF), Europsku banku za obnovu i razvoj (EBRD), Razvojnu banku Vijeća Europe (CEB), Inter-američku razvojnu banku (IDB), Europsku investicijsku banku (EIB), Azijsku infrastrukturnu investicijsku banku (AIIB) i Europski stabilizacijski mehanizam (ESM). Zakon o prihvaćanju članstva u ovim institucijama, donesen u prosincu 1992., služi kao pravni temelj za suradnju s njima. Ministarstvo financija je glavno tijelo za suradnju s ovim institucijama, a Hrvatska narodna banka je nadležna za suradnju s MMF-om. Ministarstvo financija razvija i provodi suradnju s MFI, organizacijama i njihovim tijelima kako bi ostvarilo ciljeve u skladu s nacionalnim interesima. Suradnja s međunarodnim financijskim institucijama (MFI) ima dvostruki karakter. S jedne strane, obuhvaća različite oblike podrške razvoju Republike Hrvatske, dok s druge strane, doprinosi rješavanju globalnih razvojnih izazova. Stoga, Republika Hrvatska djeluje kroz MFI i kao korisnik programa i instrumenata tih institucija te kao zemlja donator koja pruža potporu radu MFI u skladu s vlastitim kapacitetima i razvojnim interesima. Kao korisnik razvojne pomoći, suradnja s MFI temelji se na zajedničkim strategijama i politikama Vlade Republike Hrvatske i tih institucija radi rješavanja različitih razvojnih izazova. S druge strane, uloga Republike Hrvatske kao donatora temelji se na strategijama i politikama usklađenim sa strateškim okvirom razvojne suradnje Europske unije, MFI i drugih međunarodnih organizacija. MFI su važan partner u financiranju javnih i privatnih projekata u Republici Hrvatskoj, koristeći

instrumente s povoljnijim financijskim uvjetima od tržišnih. To se manifestira kroz niže kamatne stope, dulje rokove otplate i periode počeka na otplatu glavnice. Često korišteni financijski instrumenti uključuju dugoročne zajmove, kreditne linije, garancije te bespovratna sredstva za pripremu, provedbu i upravljanje projektima i programima, kao i sufinanciranje projekata koji su bili financirani iz EU fondova, te drugih izvora (Ministarstvo financija, Međunarodne financijske institucije)

3.4.1. Svjetska banka

Partnerstvo Republike Hrvatske s Grupom Svjetske banke traje od njenog postanka kao neovisne države. Banka je fokusirana na podršku infrastrukturnim i ekološkim projektima, surađujući s vladom, civilnim društvom i regionalnim razvojnim bankama kako bi oblikovala dugoročnu Strategiju partnerstva. Ova strategija, koja se priprema u konzultaciji s relevantnim dionicima, odražava ciljeve reformi i investicijske programe. Od posebne je važnosti bila kao podrška pri pristupanju EU, koja se usklađuje s programima Svjetske banke. Hrvatska je značajan korisnik sredstava Svjetske banke, s portfeljem projekata vrijednim više od 3,3 milijarde USD (Šarić, 2014). Vlada RH je usvojila Okvir suradnje s Međunarodnom bankom za obnovu i razvoj te Međunarodnom financijskom korporacijom i Multilateralnom agencijom za osiguranje investicija za razdoblje 2019. - 2024. Cilj je podržati institucionalna poboljšanja koja bi omogućila Hrvatskoj održiv put prema prestanku pozajmljivanja od IBRD-a. Suradnja će se fokusirati na tri područja: jačanje javnog sektora, očuvanje prirodnog kapitala za niskouglični rast te jačanje tržišnih institucija za poticanje poduzetništva (Ministarstvo financija, Svjetska banka). Svjetska banka prognozira ubrzanje gospodarskog rasta Hrvatske na tri posto u 2024. godini, što proizlazi iz prethodnih pozitivnih trendova, jačanja vanjske potražnje i ekspanzivne fiskalne politike. Nadalje, snažno tržište rada, s visokim udjelom poduzeća koja osjećaju nedostatak radne snage i značajnim povećanjem plaća, dodatno će potaknuti rast stvarnog dohotka. Također očekuju da će inflacija i dalje opadati i postupno se približiti ciljanoj razini Europske središnje banke od gotovo dva posto do početka 2025., iako postoje rizici zbog pritiska na rast plaća (Pavlović, 2024).

3.4.2. Međunarodna banka za obnovu i razvoj

Jedna od pet institucija koja čini Grupaciju Svjetske banke jest Međunarodna banka za obnovu i razvoj. IBRD, dio Svjetske banke, podržava razvoj zemalja kroz financiranje, jamstva i savjetodavne usluge. Hrvatska je članica od 1993. IBRD je emitirao ukupno 1,9 milijuna dionica, od

kojih Hrvatska posjeduje 2,6 tisuća. Njezin uplaćeni kapital iznosi 20 milijuna USD, a ukupne obveze uključujući i uplaćeni kapital iznose 73,9 milijuna USD. Od 1993. do 2014., Hrvatska je potpisala 56 zajmova i 53 darovnice, ukupno preko 2,75 milijardi EUR. Projekti podržani u 2014. uključuju financiranje mjera fiskalne konsolidacije, poboljšanje zdravstvenih usluga i modernizaciju sustava socijalne zaštite (Ministarstvo financija, IBRD).

3.4.3. Međunarodno udruženje za razvoj

Međunarodno udruženje za razvoj (engleski International Development Association -IDA), jedna od ustanova članica Svjetske banke, osigurava beskamratne kredite najnerazvijenijim zemljama. Trenutno obuhvaća 81 zemlju s ukupno 2,5 milijardi stanovnika, koje nemaju pristup financijskim tržištima. Pruža sredstva za programe javnih usluga i podržava strukturne reforme i kapitalna ulaganja (Hrvatska enciklopedija). Republika Hrvatska pridružila se Međunarodnom udruženju za razvoj (IDA) 25. veljače 1993. godine. Do 30. lipnja 2014., njezin uplaćeni kapital u IDA-i iznosi 5,89 milijuna USD, omogućujući joj 75.621 glas u IDA-i, što čini 0,27% ukupne glasačke snage. Hrvatska se nalazi u drugoj skupini zemalja u IDA-i, gdje se njezin udio u glasovima temelji na redovitom upisu dionica, a ne na donacijama. Ministarstvo financija Republike Hrvatske ovlašteno je za suradnju s IDA-om, a guverner IDA-e za Hrvatsku je ministar financija. Hrvatska je sudjelovala u svim redovitim dopunama sredstava IDA-e od 1993. godine, čime je održala svoj udio u ukupnoj glasačkoj snazi IDA-e. IDA 16, razdoblje od 1. srpnja 2011. do 30. lipnja 2014., obilježilo je sudjelovanje Hrvatske s dodatnom uplatom i povećanjem broja glasova. IDA 17 odnosi se na razdoblje od 1. srpnja 2014. do 30. lipnja 2017., s predloženim ukupnim iznosom nadopune od 34,6 milijardi SDR-a (52,1 milijarda USD), uključujući donacije. Hrvatska bi povećala svoj broj glasova u IDA-i putem ove nadopune. Republika Hrvatska također sudjeluje u doplati sredstava IDA-e za financiranje Multilateralne inicijative otpisa dugova (MDRI). Ulaskom u Europsku uniju, Hrvatska je preuzela obvezu izdvajanja određenog postotka BDP-a za službenu razvojnu pomoć, što je predviđeno kao prijelazak u status zemlje donatora unutar IDA-e (Ministarstvo financija, IDA).

3.4.4. Međunarodna financijska korporacija

Međunarodna financijska korporacija (International Financial Corporation -IFC), dio Svjetske banke u Hrvatskoj, podržava privatni sektor putem raznih financijskih instrumenata. Pruža zajmove, vlasnički kapital, strukturirano financiranje i upravljanje rizicima te konzultantske usluge. To uključuje A-zajmove, sindicirane zajmove, ulaganja u vlasnički kapital i kvazi kapital te financiranje trgovine. IFC potiče infrastrukturne projekte i podržava korporativni i financijski sektor, usmjeravajući se na održivi

rast i razvoj (Šarić, 2014). Republika Hrvatska postala je članica IFC-a 25. veljače 1993. godine. Uplaćeni kapital Republike Hrvatske u IFC-u iznosi 2,882 milijuna USD, što daje pravo na 3,681 glas u skupštini, odnosno 0,14% glasačke snage. Ministarstvo financija RH je ovlašteno za suradnju s IFC-om. IFC ima ista tijela kao Svjetska banka, a RH je zastupljena na isti način. Strategija partnerstva za razdoblje FG14-17 predviđa ulaganje do 600 milijuna USD, s fokusom na potporu domaćim tvrtkama i infrastrukturnim projektima. IFC je do sada uložio 836,8 milijuna USD u Hrvatsku, financirajući projekte u različitim sektorima, poput turizma, proizvodnje i financijskih tržišta (Ministarstvo financija, IFC).

3.4.5. Multilateralna agencija za osiguranje investicija

Multilateralna agencija za osiguranje investicija (MIGA) osnovana je 1988. kao članica Grupacije Svjetske banke sa sjedištem u Washingtonu, SAD. MIGA je neovisna pravno i financijski od Svjetske banke, ima vlastiti osnivački statut, kapital, upravu i osoblje. Trenutno ima 180 zemalja članica, a njezina misija je poticanje izravnih stranih investicija u zemljama u razvoju kako bi se ubrzao ekonomski rast, smanjilo siromaštvo i poboljšali uvjeti života. MIGA pruža osiguranje stranih investicija od političkih i nekomercijalnih rizika u zemljama u razvoju te investicijski marketing kroz jačanje znanja, širenje informacija i promociju investicija. Republika Hrvatska postala je članica MIGA-e 19. ožujka 1993. godine i ima pravo na sve oblike potpore koje MIGA pruža. Ministarstvo financija RH određeno je kao nadležno tijelo za suradnju s MIGA-om. Najviša tijela MIGA-e su ista kao i tijela Svjetske banke, a RH je zastupljena na isti način. MIGA je aktivna u Hrvatskoj, pružajući jamstva za poticanje ulaganja privatnog sektora. U razdoblju FG14-17, MIGA je poduprla gospodarski rast kroz izdavanje garancija, kao što je primjerice garancija za zajam između UniCredit Bank Austria AG i Zagrebačke banke. Bruto izloženost MIGA-e u Hrvatskoj za aktivne projekte je značajna, što pokazuje njezinu važnost u podršci gospodarskom razvoju zemlje (Ministarstvo financija, MIGA).

3.4.6. MMF, EBRD i EIB

Međunarodni monetarni fond osnovan je 1945. sa sjedištem u Washingtonu, SAD, radi osiguranja stabilnosti međunarodnog monetarnog i financijskog sustava te sustava međunarodnih plaćanja. Republika Hrvatska postala je članicom MMF-a 1992., te posjeduje 0,15% ukupne kvote MMF-a. Hrvatska narodna banka djeluje kao njezin predstavnik u MMF-u. MMF redovito nadzire gospodarska kretanja u RH putem članka IV. Statuta MMF-a, a provodi i ocjene financijskog sektora u

suradnji sa Svjetskom bankom. RH je koristila financijske aranžmane s MMF-om tijekom 90-ih i 2000-ih godina (Hrvatska narodna banka).

Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD), smještena u Londonu, stvorena je 1990. kako bi podržala tranziciju Srednje i Istočne Europe prema slobodnom i tržišnom društvu. Sa 74 članice, EBRD se bavi projektima u različitim sektorima, uključujući agribiznis, energetiku, financijske institucije i infrastrukturu. Njihova aktualna strategija naglašava zelenu i digitalnu tranziciju te promicanje jednakih prilika. RH je članica EBRD-a od 1993., a njezini prioriteti u suradnji s bankom fokusiraju se na jačanje konkurentnosti, zelenu tranziciju i uključivanje dionika (Ministarstvo financija, EBRD).

Europska investicijska banka (EIB) osnovana je 1958. kao financijska institucija Europske unije. S 27 članica, EIB podržava razvoj i integraciju EU, fokusirajući se na projekte poput infrastrukture, energetike i zaštite okoliša. Njezin globalni ogranak, osnovan 2022., radi na podršci razvoju i održivosti izvan EU. EIB je jedan od najvećih svjetskih financijera klimatskih mjera i održivosti. U 2022., odobreno je 75,9 mlrd EUR ulaganja, od čega je 63,5 mlrd EUR u EU, a 12,4 mlrd EUR izvan nje. U Hrvatskoj, EIB je financirao 92 projekta s 6,8 mlrd EUR do kraja listopada 2023 (Ministarstvo financija, EIB).

ZAKLJUČAK

Ekonomski pokazatelji (indikator) su vrsta ekonomskih podataka koji omogućuju analizu i praćenje ekonomske evolucije u skladu s drugim faktorima. Navedeni pokazatelji omogućuju analitičarima praćenje razvoja gospodarstva i ekonomskog ciklusa te pružaju osnove za predviđanje mogućih budućih trendova u gospodarstvu. Najznačajniji ekonomski pokazatelji su Bruto domaći proizvoda, broj radnih mjesta izvan poljoprivrednog sektora, stopa nezaposlenosti, stopa američkih saveznih fondova, indeks povjerenja potrošača, indeks potrošačkih cijena, indeks industrijske proizvodnje, korištenje raspoloživih proizvodnih kapaciteta, maloprodaja, narudžba za trajnu robu, početni zahtjevi za osiguranjem od nezaposlenosti. Glavni ekonomski pokazatelji za Republiku Hrvatsku su BDP, Inflacija, stopa nezaposlenosti, investicije, osobna potrošnja. Institucije predstavljaju socijalna ograničenja koja se pojavljuju kada se primjenjuju pravila, od ustava do društvenih normi. Ekonomski institucionalni okviri obuhvaćaju formalno definirana pravila koja reguliraju interakcije ekonomskih aktera s ciljem stvaranja uvjeta za donošenje odluka. Ukupnost institucija u jednom ekonomskom sustavu unutar države ili ekonomske unije čini institucionalnu strukturu tog sustava.

Gospodarstvo se može definirati kao upravljanje resursima pojedinaca ili zajednica u svrhu zadovoljavanja njihovih potreba i želja. Ključni pojam u ekonomskom razvoju jest konkurentnost, a Prema Izvješću o globalnoj konkurentnosti 2017.-2018. Svjetskog gospodarskog foruma, Hrvatska se nalazi na 74. poziciji među 137 zemalja svijeta. Iako su ostvareni pomaci u područjima poput makroekonomije i zdravstva, još uvijek postoje izazovi u razvoju institucija, visokog obrazovanja, efikasnosti tržišta i tehnološke pripremljenosti. Tijekom proteklih pet godina (2017.-2021.), Hrvatska je ostala stabilna u rasponu između 59. i 61. pozicije na globalnoj konkurentskoj ljestvici, što ukazuje na stagnaciju. Što se tiče suradnje s međunarodnim institucijama koje djeluju na gospodarski razvoj RH to je Grupacija Svjetse banke s institucijama Međunarodna banka za obnovu i razvoj, Međunarodno udruženje za razvoj, Međunarodna financijska korporacija, Multilateralna agencija za osiguranje investicija. Također, Hrvatska je i članica Međunarodnoga monetarnog fonda, Europske banke za obnovu i razvoj te Europske investicijske banke.

LITERATURA

- Bejaković, P. (2003). Nezaposlenost. *Financijska teorija i praksa* 27(4), 659-661.
- Budak, J., Sumpor, M. (2009). Nova institucionalna ekonomika i institucionalna konvergencija. *Ekonomski pregled* 60(3-4), 168-195.
- Buterin, V., Olgić Draženović, B., Jakovac, P. (2018). Institucije kao determinanta ekonomskoga rasta – primjer Hrvatske i odabranih članica EU-a. *Zbornik Veleučilišta u Rijeci* 6(1), 217-234.
- Halebić, J. (2006). Institucije i ekonomski rast. *Znakovi vremena* 34(6), 154-164.
- Hodak, A. M. (2023). *Makroekonomski ekonomski pokazatelji Hrvatske*. Karlovac. Veleučilište Karlovac.
- Mikerević, J. (2016). Utjecaj institucionalne ekonomije na rast i razvoj. *Financiranje* 2(7), 40-44.
- Njavro, Đ., Botrić, V. (2000). *Gospodarstvo i politika u Hrvatskoj. Simpozij socijalnih etičara*, Zagreb.
- Samuelson, P. A., Nordhaus, W. D. (2011). *Ekonomija* (Svez. 19). Zagreb. MATE.
- Šarić, M. Uloga Grupe Svjetske banke i njezini instrumenti u Republici Hrvatskoj. *Zbornik radova Međimorskog veleučilišta u Čakovcu* 5(1), 101-107.
- Vurnek, D., Hodak, Z., Bengesz, A. (2019). Konkurentnost gospodarstva Republike Hrvatske. *Obrazovanje za poduzetništvo* 9(1), 79-93.
- Pilekić, I., Adamović, I. (2022). Komparativna analiza inovativnosti vodećih zemalja članica EU i Republike Hrvatske. *Ekonomija, turizam, telekomunikacije i računarstvo* 4(1), 22-29.
- Franičević, V. (1995). Problemi s racionalnim ekonomskim čovjekom: prema institucionalističkoj rekonstrukciji ekonomske teorije. *Revija za sociologiju* 26(3-4), 151-168.
- Obińska-Wajda, Emilia (2016) : The new institutional economics - main theories, e- *Finanse: Financial Internet Quarterly* 12(1) University of Information Technology and Management, Rzeszów, 78-85.
- Gasimov, I., Asgarzade, G., & Jabiyev, F. (2023). The impact of institutional quality on economic growth: Evidence from post-Soviet countries. *Journal of International Studies* 16(1), 71-82.

INTERNETSKE STRANICE

Ekonomski pokazatelji, <https://hr.economy-pedia.com>

Ekonomski pokazatelji, <https://admiralmarkets.com>

BDP Hrvatske, <https://vlada.gov.hr/UserDocImages>

Državni zavod za statistiku, <https://dzs.gov.hr>

Državni zavod za statistiku, Kalkulator inflacije, <https://dzs.gov.hr>

Ekonomska baza, <https://ekonomskabaza.hr>

Investicije, <https://investcroatia.gov.hr>

Gospodarstvo“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/gospodarstvo>.

„Međunarodno udruženje za razvoj“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <<https://enciklopedija.hr/clanak/medjunarodno-udruzenje-za-razvoj>>.

Lider Media (2021). *Godišnjak svjetske konkurentnosti 2021: Hrvatska na petom mjestu ali odozada*. <<https://lidermedia.hr/poslovna-scena/hrvatska/godisnjak-svjetske-konkurentnosti-2021-hrvatska-na-petom-mjestu-ali-odozada-137300>>

Ministarstvo financija. *EBRD*. <<https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/medjunarodne-financijske-institucije/ebrd/410>>.ž.

Ministarstvo financija. *EIB*. <<https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/medjunarodne-financijske-institucije/eib/417>>.

Ministarstvo financija. *IBRD*. <<https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/medjunarodne-financijske-institucije/svjetska-banka/ibrd/413>>.

Ministarstvo financija. *IDA*. <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/medjunarodne-financijske-institucije/svjetska-banka/ida/414>.

Ministarstvo financija. *IFC*. <<https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/medjunarodne-financijske-institucije/svjetska-banka/ifc/415>>.

Ministarstvo financija. *Međunarodne financijske institucije*. <<https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/medjunarodne-financijske-institucije/110>>.

Ministarstvo financija. *MIGA*. <<https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/medjunarodne-financijske-institucije/svjetska-banka/miga/416>>.

Ministarstvo financija. *MMF*. <<https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/medjunarodne-financijske-institucije/mmf/409>>.

Ministarstvo financija. *Svjetska banka*. <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/medjunarodne-financijske-institucije/svjetska-banka/407>.

Pavlović, D. (2024). *Svjetska banka: Rast hrvatskog gospodarstva daleko iznad prosjeka EU-a*. <<https://www.glas-slavonije.hr/547324/1/Svjetska-banka-Rast-hrvatskog-gospodarstva-daleko-iznad-prosjeka-EU-a>>.

POPIS SLIKA

Slika 1. BDP Hrvatske od 2016. do 2023.	5
Slika 2. BDP po stanovniku, usporedba s članicama EU.....	6
Slika 3. Godišnje stope inflacije u razdoblju od 2018.-2022.	7
Slika 4. Stopa inflacija u Hrvatskoj po kategorijama u 2023. godine	8
Slika 5. Zaposleni u pravnim osobama od studenoga 2022. do studenoga 2023.....	10
Slika 6. Ulaganja u Hrvatsku po zemljama	11
Slika 7. Osobna potrošnja u Republici Hrvatskoj tijekom 2021. i 2022.	12
Slika 8. Vrste institucija i njihova pojavnost.....	14
Slika 9. Konkurentnost RH nasuprot drugih zemalja	17
Slika 10. Konkurentnost RH i druge zemlje 2017.-2021.....	17
Slika 11. Globalno inovacijski indeks 2021.....	18

SAŽETAK

Ekonomski pokazatelji su podaci koji se koriste za analizu i praćenje ekonomske evolucije. Ključni pokazatelji uključuju BDP za usporedbu zemalja, inflaciju koja mjeri rast cijena, stopu nezaposlenosti koja odražava iskorištenost radne snage, investicije usmjerene na povećanje proizvodnje, i osobnu potrošnju za kupovinu dobara i usluga. Ciljevi ovoga rada su analizirati ulogu institucija u ekonomskom razvoju Republike Hrvatske te procijeniti učinkovitost ekonomskih politika i strategija provedenih od strane institucija. Institucije igraju ključnu ulogu u ekonomskom rastu provodeći strategije i politike. Institucionalna ekonomija proučava ove institucije, koje su ključne za stabilno gospodarstvo. Globalna konkurentnost mjeri sposobnost zemlje da plasira svoje proizvode na međunarodnom tržištu. U Hrvatskoj, ekonomski potencijali temelje se na ljudskim i prirodnim resursima. Rast i razvoj ovise o institucijama poput ustava i vladavine prava. Hrvatska je napredovala, posebno kroz članstvo u EU, i uključena je u nekoliko ključnih međunarodnih financijskih institucija, uključujući Svjetsku banku, MMF i Europsku investicijsku banku. Rad je napisan metodama ekonomske analize, statističke analize, komparacije, kompilacije i deskripcije.

Ključne riječi: institucije, ekonomski razvoj, Republika Hrvatska

ABSTRACT

Economic indicators are data used to analyze and monitor economic evolution. Key indicators include GDP for comparing countries, inflation which measures price growth, unemployment rate reflecting labor market utilization, investments aimed at increasing production, and personal consumption for the purchase of goods and services. The objectives of this paper are to analyze the role of institutions in the economic development of the Republic of Croatia and to assess the effectiveness of the economic policies and strategies implemented by these institutions. Institutions play a crucial role in economic growth by implementing strategies and policies. Institutional economics studies these institutions, which are vital for a stable economy. Global competitiveness measures a country's ability to market its products internationally. In Croatia, economic potentials are based on human and natural resources. Growth and development depend on institutions such as the constitution and the rule of law. Croatia has progressed, particularly through EU membership, and is involved in several key international financial institutions, including the World Bank, the IMF, and the European Investment Bank. This paper is written using economic analysis, statistical analysis, comparison, compilation, and description methods.

Keywords: Institutions, Economic Development, Republic of Croatia